અધ્યાય ૨

કથા - પ્રયોજન – હેમાડપંત – નામકરણ

શ્રી ગણેશાય નમ: । શ્રી સરસ્વત્યૈ નમ: । શ્રી ગુરુભ્યો નમ: ।
શ્રી કુલદેવતાયૈ નમ: । શ્રી સીતારામચંદ્રાભ્યાં નમ: ।
શ્રી સદ્‌ગુરુસાઈનાથાય નમ: ।

આ ગ્રંથલેખનનું કામ શા વાસ્તે મેં માથે લીધું તેનું કારણ પહેલા અધ્યાયમાં મેં સમજાવ્યું છે. હવે આ ગ્રંથ-વાંચનના સાચા અધિકારી પુરુષો કોણ ગણાય તે આ અધ્યાયમાં વર્ણવું છું.

ગ્રંથ-લેખનનો હેતુ : ઘઉં દળીને લોટ ગામના પાદરમાં વેરી દઈને શિરડીનો કૉલેરાનો ઉપદ્રવ શમાવ્યાનો સાઈબાબાનો ચમત્કાર મેં ગયા અધ્યાયમાં વર્ણવ્યો છે. શ્રી સાઈબાબાના જ્યારે બીજા ચમત્કાર મેં સાંભળ્યા ત્યારે મને ખૂબ હર્ષ થયો. એ હર્ષને લીધે જ આ ગ્રંથ સ્વત: પદ્યબદ્ધ રચાયો છે. હું તો ખાતરીથી માનું છું કે સાઈબાબાના આવા અજબ ચમત્કારનાં વર્ણન ભક્તોને માટે પણ આનંદપ્રદ તથા બોધક નીવડશે. જેથી તેમનાં પાપ નષ્ટ થશે. માટે જ શ્રી સાઈબાબાનું આ પાવનકારી ચરિત્ર તથા બોધ લખવાની મેં હામ ભીડી છે. સંતચરિત્ર કંઈ એકધારું બુદ્ધિગમ્ય હોતું નથી. મહાન સત્યમાર્ગનું જ એ દર્શન કરાવે છે.

આ ગ્રંથ-લેખનની મારી અશકિત છતાં હામ ભીડી :

આવા ગ્રંથલેખનનું કામ માથે લેવા માટે હું મુદ્દલ યોગ્ય નથી. તેથી જ મેં પ્રથમ કહેલું : ''મારા અંગત મિત્રના ચરિત્રની પણ મને પૂરી ખબર નથી. વળી મારું પોતાનું ચિત્ત કેવું છે તે પણ હું જાણતો નથી. તો પછી એક સંતનું ચરિત્ર હું શી રીતે વર્ણવી શકીશ ? ઈશ્વરના અવતારોના હેતુનું વર્ણન કરવા વેદો પણ સમર્થ નથી તે હું શી રીતે વર્ણવી શકીશ ? સંતોને ઓળખતાં પહેલાં મારે પોતાને જ સંત બનવું પડે. તો પછી સંતોનો મહિમા હું કેમ કરીને વર્ણવી શકીશ ? સંતનું ચરિત્ર-લેખન જ બહુ દુર્ઘટ છે. લંગોટીની

ચીંદરડી વડે આકાશ માપવું અગર સાત સમુદ્રની ઊંચાઈ માપવા જેવું આ કામ છે. હું જાણું છું કે આ સાહસ માથે લઈને તો હું ઊલટાનો હાંસીપાત્ર બનીશ. તેથી હું તો સાઈબાબાની કૃપાની જ યાચના કરું છું.

મહારાષ્ટ્રના આદિ સંત-કવિ શ્રી જ્ઞાનેશ્વર મહારાજે એક સ્થળે કહ્યું છે કે સંતોના ચરિત્રલેખકો પર પ્રભુનાં કૃપા-પ્રેમ ઉતરે છે. વળી ભક્તો જે સેવાની અભિલાષા કરે છે તે સેવા સફળ કરવાના સંતોના માર્ગ પણ અલૌકિક હોય છે. સંતો જ ગ્રંથ-લેખનની સ્ફુરણા દે છે. લેખક-ભક્તો તો આડકતરું સાધનમાત્ર બને છે. દા.ત., શકે ૧૭૦૦માં મહીપતિ કવિએ સંતોનાં ચરિત્ર લખવાની ઇચ્છા કરી. સંતોએ જ તેમને પ્રેરણા કરી અને એ ગ્રંથ રચાયો. એમ જ શકે ૧૮૦૦માં દાસગણુની સેવાનો પણ સ્વીકાર થયો. મહીપતિએ ભક્ત-વિજય, સંત-વિજય, ભક્ત-લીલામૃત તથા સંત-કથામૃત એ ચાર ગ્રંથ લખ્યા. તેમજ દાસગણુએ ભક્ત-લીલામૃત તથા સંત-કથામૃત નામે બે ગ્રંથ લખ્યા છે, જેમાં આધુનિક સંતોનાં ચરિત્ર-વર્ણન છે. આ ભક્ત-લીલામૃતના અધ્યાય ૩૧,૩૨,૩૩માં તેમજ સંત-કથામૃતના અધ્યાય ૫૭માં સાઈબાબાનાં મધુર ચરિત્ર તથા બોધનું ઘણું સરસ વર્ણન કરેલું છે. અને આ સર્વ 'સાઈલીલા'માસિકના વર્ષ ૧૭ના અંક ૧૧,૧૨માં પુન: પ્રગટ થયેલ છે. વાચકોએ આ ગ્રંથના આ અધ્યાય વાંચવા સરખા છે. વળી, મુંબઈ-બાંદ્રાનાં શ્રીમતી સાવિત્રીબાઈ રઘુનાથ તેંડુલકર રચિત 'શ્રી સાઈનાથ ભજનમાલા' નામે નાનકડા સુંદર ગ્રંથમાં પણ સાઈબાબાની અજબ લીલા વર્ણવેલી છે. દાસગણુ મહારાજે પણ સાઈબાબાની અજબ લીલા વર્ણવેલી છે. દાસગણુ મહારાજે પણ સાઈબાબાનાં ઘણાંક મધુર ભજનો રચ્યાં છે. અમીદાસ ભવાની મહેતા નામે એક ભક્તે સાઈબાબાની કેટલીક કથાઓ ગુજરાતીમાં પ્રગટ કરી છે. શિરડીના દક્ષિણાભિક્ષા સંસ્થાએ પણ ''સાઈનાથ-પ્રભા''ના કેટલાક અંક પ્રગટ કર્યા છે. તો પછી પ્રશ્ન એ થાય કે સાઈબાબા વિષે આટલા બધા ગ્રંથો અસ્તિત્વમાં છે તો મારે આ સાઈ-સચ્ચરિત્રનો ગ્રંથ શા માટે રચવો જોઈએ ? તેની જરૂર શી છે ?

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર સાદો પણ સ્પષ્ટ છે. સાઈબાબાનું ચરિત્ર અગાધ સમુદ્ર જેવું ઊંડું તથા વિશાળ છે. તેમાં સૌ કોઈ ડૂબકી મારી શકે છે અને તેમાંથી

જ્ઞાન-ભક્તિનાં અમૂલ્ય રત્નો બહાર લાવી જિજ્ઞાસુ ભક્તોને ભેટ દઈ શકે છે. સાઈબાબાની કથા, દૃષ્ટાંત, બોધ સર્વ અદ્‌ભુત છે, જે વાંચતાં આ સંસારનાં અસહ્ય કષ્ટ-દુ:ખના બોજ ખેંચતાં દુ:ખદર્દથી ત્રાસેલાં માનવીઓને સુખ-શાન્તિ લાધશે અને તેઓ ભૌતિક તેમજ આધ્યાત્મિક બન્ને ક્ષેત્રમાં જ્ઞાન તથા બોધ પામશે. સાઈબાબાનો ઉપદેશ વેદના જ્ઞાન જેટલો બોધપ્રદ તથા રસપ્રદ છે, ધ્યાન દઈને જે ભક્તો સાંભળશે અને મનન કરશે તેમની સર્વ મનોકામના પૂર્ણ થશે-અષ્ટાંગ યોગ-સાધનામાં પૂર્ણતા પામશે, ધ્યાન-ધારણનું સુખ પામશે તથા બ્રહ્મ-સાયુજ્ય પામશે. તેથી જ આ સર્વ કથા એકત્ર કરવાનું મને મન થયું. એટલી જ મારી તો ઉત્તમ ઉપાસના છે. શ્રી સાઈબાબાના પ્રત્યક્ષ દર્શન-સુખથી જે ભોળાંજનો વંચિત રહ્યા છે તેમને આ સંગ્રહ ખૂબ આનંદપ્રદ બનશે. એ કારણથી જ બાબાના સહજ આત્મસાક્ષાત્કારના અપાર ફળરૂપ બોધ-વચનો હું એકત્ર કરવા લાગ્યો. આ વિષયમાં સાઈબાબાએ જ મને પ્રેરણા દીધી છે. તેમના ચરણમાં મેં મારી જાત સમર્પણ કરી છે. તેથી મારો માર્ગ સરળ કરનાર તથા આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં મને સુખ-શાન્તિ દેનાર શ્રી સાઈબાબા જ છે એવી મારી દૃઢ શ્રદ્ધા છે.

આ ગ્રંથ-રચનાની રજા હું જાતે બાબા પાસે માંગી શક્યો નહિ. તેથી બાબાના પરમ અંતરંગ ભક્ત માધવરાવ દેશપાંડે ઉર્ફે શ્યામાને મારા તરફથી આ વિનંતી બાબા પાસે મૂકવા માટે મેં વાત કરી. તેણે મારી વાત ધ્યાનમાં લઈ સાઈબાબાને કહ્યું :''દેવ ! આ અણ્ણાસાહેબ આપનું ચરિત્ર લખવા ચાહે છે. માટે આપ તેને એવું કહેતા નહિ કે હું તો ભીખ માગી ખાનાર રાંક ફકીર છું. તેથી મારું ચરિત્ર લખવાની જરૂર નથી. જો આપ તેને રજા આપીને સહાય કરો તો જ તે લખી શકશે અને આપની કૃપાથી ગ્રંથ પૂરો કરી શકશે. આપની પરવાનગી તથા શુભ આશીર્વાદ વિના કશું સફળતાથી પાર પડી શકતું નથી.''

આ વાત સાંભળી બાબાને દયા આવી અને મને ઉદી દઈને આશીર્વાદ આપ્યા તથા પોતાનો વરદ હસ્ત મારા માથા પર મૂકીને બોલ્યા,''ભલે; પ્રથમ સર્વ અનુભવ-વાર્તા-કથા તું એકત્ર કરી તેની નોંધ લેજે. હું તને સહાય કરીશ. યાદ રાખજે, તેમાં તું તો એક સાધનમાત્ર છો. મારું ચરિત્ર હું જાતે જ લખી મારા ભક્તોની ઇચ્છાને સંતોષીશ. અહંત્વ ત્યજીને મારા ચરણમાં તારી જાતને સમર્પિત કરવી પડશે. એ રીતે વર્તનારને જ હું સૌથી વિશેષ સહાય કરું છું. મારી જીવન-કથા શું ? સૌને દરેક શક્ય માર્ગે હું બધું જ પૂરું પાડું છું. તારું સમગ્ર અહંત્વ નષ્ટ થશે અને તેનો છાંટો પણ નહિ રહે ત્યારે જ તારા દેહમાં પ્રવેશીને હું જાતે જ મારું ચરિત્ર લખીશ. મારાં કથા-બોધના શ્રવણથી ભક્તોના અંતરમાં શ્રદ્ધા વધશે અને તેઓ સહજ સુખ તથા આત્મસાક્ષાત્કાર પામશે. પણ આ ગ્રંથમાં 'મારો પોતાનો આવો મત છે કે તેવો મત છે' એવું સ્થાપિત કરવાનો તું મુદ્દલ આગ્રહ રાખીશ નહિ. અગર વળી કોઈના મત તોડી પાડવાના પ્રયત્ન પણ તારે કરવાના નથી. અગર તો કોઈ વિષયના સાધક-બાધક વાદવિવાદ પણ તેમાં લખવાના નથી.''

આ વિવાદ શબ્દ સાંભળતાં જ મને મારું હેમાડપંતનું પદ યાદ આવે છે. તેથી હવે હું એનું વર્ણન કરું : કાકાસાહેબ દીક્ષિત તથા નાનાસાહેબ ચાંદોરકર મારા પરમ મિત્રો છે. તેમણે જ મને બાબાનાં દર્શન કરવા શિરડી જવાનો આગ્રહ કરેલો; અને ત્યાં જવા મેં કબૂલ પણ કર્યું હતું. પરંતુ મારું શિરડી જવાનું મુલતવી જ રહેતું ગયું. લોનાવલામાં મારા એક મિત્રનો પુત્ર માંદો પડ્યો. તેના આરોગ્ય સારુ એ મિત્રે સર્વ ભૌતિક-દૈવિક ઉપાય કરી જોયા પણ તેનો તાવ હટતો જ નહોતો. છેવટે તેણે પોતાના ગુરુને પુત્રની પથારી પાસે બેસાડ્યા. છતાં એ ઉપાય પણ નિષ્ફળ ગયો. એ સાંભળી મને થયું કે જે ગુરુ આ પુત્રને બચાવી ન શકે તે ગુરુ કામના શું ? આપણે માટે જો ગુરુ કંઈ જ કરી શકતા ન હોય તો મારે શિરડી-યાત્રા મુલતવી રાખવી હતી. પણ બનવાકાળ વસ્તુ બને જ છે. આ કિસ્સામાં થયું એવું કે એક દહાડો પ્રાંત ઑફિસર નાનાસાહેબ ચાંદોરકર વસઈ જતા હતા. તેથી થાણાથી દાદર આવીને ઉતર્યા અને વસઈની ગાડીની રાહ જોતા બેઠા હતા. એવામાં બાંદ્રા લોકલ આવી. તેથી તેમાં બેસી તે બાંદ્રા મારે ત્યાં આવ્યા તથા શિરડીની

યાત્રા મુલતવી રાખવા માટે મારો ઉધડો લીધો. નાનાસાહેબની દલીલથી મને આનંદ થયો અને તે જ રાત્રે શિરડી જવાનું મેં નક્કી કર્યું. મારો સામાન બાંધી શિરડી જવા નીકળ્યો અને દાદરની ટિકિટ લીધી. મનમાડની ગાડી પકડવાનો મારા ઇરાદો હતો. બાંદ્રાથી ગાડી ઉપડવાની તૈયારી થઈ ત્યાં ઉતાવળે મારા ડબામાં એક મુસ્લિમ ફકીર આવ્યો અને મારો સરસામાન જોઈ હું કયાં જાઉં છું એમ પ્રશ્ન કર્યો. મેં મારો સંકલ્પ જણાવ્યો ત્યારે તેણે મને સીધા બોરીબંદર જ જવાની સલાહ આપી. કેમ કે મનમાડ-મેઇલ દાદર ઊભો રહેતો જ નથી. આમ આ અજબ ચમત્કાર જો ન થયો હોત તો હું ધાર્યા મુજબ બીજે દહાડે શિરડી પહોંચી શકત નહિ અને મનમાં શંકાકુશંકાનાં અનેક વાદળ ઊભાં થાત. પણ એ વસ્તુ બનનાર નહોતી. વિધિની સાનુકૂળતાથી હું બીજે દહાડે સવારે દસેક વાગે શિરડી પહોંચ્યો. શ્રી ભાઉસાહેબકાકા દીક્ષિત ત્યાં મારી રાહ જોતા હતા. આ બન્યું સને ૧૯૧૦માં. એ વેળા શિરડીમાં યાત્રાળુને ઉતરવાનું એક જ સ્થળ, સાઠેનો વાડો હતો. ટાંગામાંથી ઉતરતાં જ મને દર્શનની ભારે ઉત્કંઠા હતી. એ જ વખતે મહાન ભકત તાત્યાસાહેબ નૂલકર મસીદમાંથી પાછા વળતાં મને સામા મળ્યા. તેમણે મને કહ્યું:''સાઈબાબા વાડાના ખૂણા પાસે જ છે. ત્યાં જઈ પ્રથમ દર્શન કરો અને પછી સ્નાન કરીને નિરાંતે દર્શને જજો.'' એ સાંભળી દોડીને મેં બાબાને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યા. એ વેળા મારા હૈયામાં હર્ષ સમાતો નહોતો. નાનાસાહેબ ચાંદોરકરે બાબા વિષે મને ઘણું કહ્યું હતું. પણ દર્શન કરતાં તો મને એથી પણ વિશેષ પ્રતીત થયું. મારાં મન-બુદ્ધિને ખૂબ સંતોષ થયો. ભૂખ-તરસ સર્વ હું વિસરી ગયો. મેં સાઈબાબાની ચરણરજ લીધી. એ જ ક્ષણે મને નવું જીવન મળ્યું હોય તેમ લાગ્યું. આ દર્શન માટે જેમણે જેમણે મને આગ્રહ કરી સહાય કરી એ પંથે વાળ્યો છે તે સર્વનો હું પરમ ઉપકૃત છું. તેમને હું મારા પરમ સ્નેહી ગણું છું. તેમનું ઋણ ફેડવા હું અસમર્થ છું. એ સર્વ સ્નેહીઓનું સ્મરણ કરી હું તેમને માનસિક સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરું છું. મને પ્રતીત થયું છે કે શ્રી

સાઈબાબાના દર્શનની ખાસિયત જ એવી છે કે તેમનું દર્શન થતાં જ આપણા સર્વ વિચારો પરિવર્તન પામે છે, પૂર્વકર્મનું બળ મોળું પડી જાય છે તથા સંસારી વસ્તુઓ પર વૈરાગ્ય જાગે છે. પૂર્વજન્મના ભારે પુણ્યસંચય વડે જ બાબાનાં દર્શન શકય બને છે. બાબાનાં દર્શન કરતાં જ સમગ્ર જગત સાઈબાબારૂપ આપણને ભાસે છે.

ગરમાગરમ ચર્ચા : હું શિરડી આવ્યો તે જ દહાડે ગુરુની આવશ્યકતા વિશે બાળાસાહેબ જોડે મારો સંવાદ થયો. મારું કહેવું એવું હતું કે આપણી સ્વતંત્રતા છોડીને શા વાસ્તે બીજાની તાબેદારી સ્વીકારવી ? આપણો ધર્મ આપણે બરાબર બજાવતા હોઈએ તો પછી ગુરુની આવશ્યકતા શું છે ? હરેકે જાતે જ પ્રયત્ન કરી ઊંચે ચડવું જોઈએ. જે માણસ આળસુ બની પડી રહે અને કંઈ જ ન કરે તેને ગુરુ શું કરવાના હતા ? આમ મેં સ્વતંત્ર રહેવાની દલીલો કરવા માંડી. સામે પક્ષે શ્રી ભાટેએ ભવિતવ્યતાની દલીલ કરીને કહ્યું : ''જે કંઈ બનવાકાળ હોય છે તે બને જ છે. મહાન પુરુષો પણ હારી ગયા છે. માનવી એક રસ્તે પ્રયત્ન કરે છે પણ ઈશ્વર બીજે જ માર્ગે તેનું છેવટ લાવે છે. તમારી આ સર્વ હોશિયારી એક બાજુ પર મૂકી છાંડો. તમારું અહંત્વ કે અભિમાન કોઈ કામનાં નથી.'' અમારો આ સાધકબાધક દલીલો સાથેનો સંવાદ આશરે એકાદ કલાક ચાલ્યો. પણ સામાન્ય રીતે બને છે તેમ અમે કોઈ નિર્ણય પર આવી શકયા નહિ. છેવટે થાકીને કંટાળી આ વિવાદ બંધ કર્યો. પણ આના પરિણામે મારા ચિત્તની શાન્તિ હું ખોઈ બેઠો. મને લાગ્યું કે, પ્રબળ દેહાભિમાન વિના એવો વિવાદ સંભવે જ નહિ. અર્થાત્ આત્માભિમાનને લીધે જ આવા વિવાદ ઊભા થાય છે.

એ પછી જ્યારે બધા જોડે અમે મસીદમાં ગયા ત્યારે કાકાસાહેબ દીક્ષિતને બાબાએ પ્રશ્ન કર્યો : 'સાઠેના વાડામાં શું ચાલતું હતું ? શાનો સંવાદ થતો હતો ?' આ વચનો સાંભળી હું આશ્ચર્ય પામ્યો. જે સાઠેના વાડામાં હું ઉતર્યો હતો અને આ સંવાદ થયેલો તે વાડો તો મસીદથી ઘણે દૂર છે. શ્રી સાઈબાબા સર્વજ્ઞ-અંતર્યામી હોય તો જ આ અમારા સંવાદની તેમને બધી ખબર પડે. નહિ તો આમ કેમ બને ?''

સૂચક ભાવિપદ : *શ્રી સાઈબાબાએ મને 'હેમાડ પંત' કેમ કહ્યો તે વિષે હું તર્ક કરવા લાગ્યો. હેમાડ પંત ★તો હેમાદ્રિપંત શબ્દનું અપભ્રંશ છે. યાદવવંશના દેવગિરિના રાજા મહાદેવ તથા રામદેવના આ હેમાદ્રિપંત પ્રસિદ્ધ પ્રધાન હતા. એ બહુ ઉમદા સ્વભાવના વિદ્વાન પુરુષ હતા. ''ચતુર્વર્ગચિંતામણિ'' તથા ''રાજપ્રશસ્તિ'' જેવા ગ્રંથના તે લેખક હતા. હિસાબી ગણિતની નવી પદ્ધતિની તેમણે શોધ કરી હતી અને પ્રસિદ્ધ 'મોડી' લિપિના પણ એ જ શોધક છે. હું કંઈ એ મહાપુરુષ જેવો નથી. ઊલટો હું તો મંદબુદ્ધિ સામાન્ય માનવી છું. તેથી એ પદ અર્પીને બાબાએ મને એ નામે કેમ બોલાવ્યો તેની મને કંઈ સમજ પડી નહિ. પણ મારું સ્વાભિમાન નષ્ટ કરવા માટે અને મને શાંત-નમ્ર બનાવવાના હેતુથી કટાક્ષરૂપે બાબાએ મારા પર આ એક તીર છોડ્યું હોય એમ મને લાગ્યું. વળી મને એમ પણ થયું કે પેલા સંવાદમાં મારી હોશિયારી બદલ મારી પ્રશંસાર્થે પણ કદાચ મને એવું કહ્યું હશે !*

ગુરુની આવશ્યકતા વિષે : *આ વિષયમાં બાબાએ જે કહેલું તેની કોઈ નોંધ હેમાડપંતે લખેલી મળતી નથી. પણ એક નોંધ કાકા દીક્ષિતે પ્રસિદ્ધ કરી છે. હેમાડપંતે સાઈબાબાનાં દર્શન કર્યાં તેને વળતે દહાડે કાકાસાહેબે બાબા પાસે જઈ પોતે શિરડીથી વિદાય થવા રજા માગી. બાબાએ હા પાડી. ત્યારે કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો: ''બાબા, કયાં જવું ?'' બાબાએ ઉત્તર દીધો : ''ઉંચે.'' ત્યારે પેલા માણસે પૂછ્યું : ''ત્યાં જવાના તો ઘણા માર્ગ છે. એક માર્ગ તો અહીં શિરડીથી જ સીધો જાય છે.'' ત્યારે બાબા બોલ્યા : 'એ રસ્તો બહુ કઠણ છે. માર્ગમાં વગડામાં વાઘ-વરુ છે.'' ત્યારે કાકાસાહેબે પૂછ્યું : ''પણ બાબા, અમારા જોડે અમે લોભિયો લઈ જઈએ તો કેમ ?'' ત્યારે બાબા બોલ્યા : ''તો કોઈ મુશ્કેલી નથી. લોભિયો તમને સીધો જ*

★આ ગ્રંથનો ઇતિહાસ જોતાં શ્રી દાભોલકરને બાબાએ જે હેમાડપંત નામે સંબોધન કરેલું તે ખરેખર એક સૂચક ભાવી પદ જ હતું. તેમણે સાઈ સંસ્થાનની વ્યવસ્થા ભારે કુશળતાથી કરી અને તેના સર્વ હિસાબ-કિતાબ પણ ચોખ્ખા રાખ્યા. જ્ઞાન, ભક્તિ, વૈરાગ્ય, આત્મ-સમર્પણ, આત્મસાક્ષાત્કાર જેવા અગત્યના દૈવી વિષયો છણતો શ્રી સાઈ સચ્ચરિત્ર જેવો આ સુંદર અનુપમ ગ્રંથ પણ તેમણે જ રચ્યો છે.

ધાર્યે સ્થળે લઈ જશે. માર્ગના ખાડા-ટેકરા કે વાઘ-વરુનો ભય રહેવા નહિ પામે. પણ લોભીયો નહિ હોય તો વગડામાં ભૂલા પડી અટવાઈ જશો અને ખાડામાં પડશો.'' એ સમયે દાભોલકર ત્યાં હાજર હતા. ગુરુની શી આવશ્યકતા છે એ પ્રશ્નનો જ આ સચોટ ઉત્તર છે એમ તેમને લાગ્યું. તે દિવસથી તેમણે ગાંઠ વાળી કે માનવી ધાર્મિક, આધ્યાત્મિક વિષયમાં સ્વતંત્ર છે કે બંધનમાં છે એવા પ્રશ્નની ફરી ચર્ચામાં કદી ઉતરવું નહિ. ઊલટું, ગુરુ-ઉપદેશના ફળરૂપે જ સાચો પરમાર્થ શકય છે એવું તે સમજતા થયા. રામ તથા કૃષ્ણ જેવા અવતારી પુરુષોને પણ ગુરુ વસિષ્ઠ તથા ગુરુ સાંદિપની પાસેથી આત્મસાક્ષાત્કાર અર્થે જ્ઞાન-ભક્તિ સંપાદન કરવી પડી હતી. આધ્યાત્મિક પ્રગતિ અર્થે માત્ર શ્રદ્ધા તથા સબૂરી એ બે જ આવશ્યક ગુણો છે.

સ્વસ્તિ શ્રી સંતસજજન પ્રેરિતે ભકત હેમાડપંતવિરચિતે
શ્રી સાઈસમર્થસચ્ચરિત્રે કથા-પ્રયોજન
તથા હેમાડપંત નામકરણ નામ બીજો અધ્યાય: સંપૂર્ણ: ।
શ્રી સદ્દગુરુ સાઈનાથાર્પણમસ્તુ । શુભં ભવતુ ।